

bitig

**MSKÜ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

bitig

**MSKU Journal of Faculty
of Letters and Humanities**

Sorumlu Yazar

Corresponding Author

Doç. Dr. Dilek YİĞİT

Adres: T.C. Hazine ve Maliye
Bakanlığı

e-posta: dilek.yigit@hmb.gov.tr

 ORCID 0000-0003-3132-6110

Gönderim Tarihi / Received

15.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted

23.05.2022

Atıf / Citation

Yiğit, Dilek (2022), “*Macbeth*:
Shakespeare’in Kral VI(I). James’e
İthafı mı?”, *bitig Edebiyat Fakültesi
Dergisi*, C. 2, S. 3, s. 15-30.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Research Article

***Macbeth*: Shakespeare’in Kral VI(I). James’e İthafı mı?**

***Macbeth*: Is Shakespeare’s Compliment to King James VI and I?**

Öz

1603 yılında İngiltere tahtına İskoçya’nın Kralı VI. James çıkmıştır. Böylelikle İngiltere’nin ve İskoçya’nın taçları birleşmiştir. İngiltere’de I. James olarak taç giyen James ülkenin Stuart hanedanlığına mensup ilk kralıdır. İskoç olmasına rağmen James’in tahta çıkışı veraset sorununun barışçıl çözümü ve Protestan reformasyon sürecinin getirilerinin korunması açısından İngiltere’de genel bir memnuniyet ile karşılanmıştır. Shakespeare *Macbeth*’i James’in İngiltere tahtına çıkışından sonra, bu genel memnuniyet ortamında kaleme almıştır. *Macbeth* bir İskoç hikayesi olarak Shakespeare’in İngiltere tahtında İskoç kralın oturuyor olmasını ve eserde cadılara atfedilen rol dolayısıyla James’in cadılara dair görüş ve tecrübelerini önemsemiş olduğunu göstermektedir. Shakespeare *Macbeth*’i Kral VI(I). James’e ithaf olarak yazmış olabilir mi? Bu makalede *Macbeth*’in yazıldığı koşullar, içeriği ve eserde gözlemlenen Kral VI(I). James’in etkisi ışığında bu soruya yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kral VI(I)., James, *Macbeth*, Banquo, Stuart Hanedanlığı, Cadılık.

Abstract

In 1603, King of Scotland VI. James ascended the throne of England. Thus, the crowns of England and Scotland were united. Crowned as James I of England, James is the country's first king of the Stuart dynasty. Despite being Scottish, James' accession to the throne was met with general satisfaction in England for the peaceful resolution of the succession problem and the preservation of the benefits of the Protestant reformation process. Shakespeare wrote *Macbeth* after James' ascension to the English throne, in this general atmosphere of contentment. *Macbeth*, as a Scottish story, shows that Shakespeare cared about the Scottish king sitting on the throne of England, and James's views and experiences on witches due to the role attributed to witches in the work. Could Shakespeare have written *Macbeth* as a dedication to King James VI(I).? In this article, an answer to this question will be sought in the light of the conditions in which *Macbeth* was

written, its content and the influence of King James observed in the work.

Keywords: King James VI and I, Macbeth, Banquo, Stuart Dynasty, Witchcraft.

Giriş

Henry N. Paul 1950 yılında yayınlanan *The Royal Play of Macbeth* başlıklı çalışmasında Shakespeare'in *Macbeth*¹ adlı eserini Kral VI(I). James'e² ithaf olarak yazmış olduğu argümanını ileri sürmüştür (Williams 1982:12). *Shakespeare Society of Philadelphia*'ın başkanı olan Henry N. Paul'un söz konusu argümanını öne sürdüğü eseri eleştirilere konu olsa da (Bald 1951: 257-259; Wilson 1952: 386-388), Shakespeare'in bir İskoç hikayesi olan *Macbeth*'i İngiltere tahtına İskoç Kral James'in çıkmasından sonra kaleme alması Henry N. Paul'un argümanının temelsiz olmadığına işaret etmektedir.

İngiltere tahtına İskoç kral çıkmış iken Shakespeare'in bir İskoç öyküsü kaleme alması tesadüf olamayacağı gibi, eserin çıkış noktasının cadılar ve cadıların kehanetleri olması da tesadüf olmasa gerektir; zira Avrupa'da cadı avında artış yaşandığı dönemde (Ben-Yehuda 1980:1-31) İngiltere tahtına da cadıların gerçek olduğuna ve faaliyetlerinin sonuç ürettiğine inanan, cadılar ile mücadeleyi hükümdarın sorumluluğu olarak gören bir kral çıkmıştır. Üstelik Shakespeare'in eserde James'in atası olduğuna inanılan Banquo'ya ve bizzat James'e yaptığı atıflar ve cadılar bağlamında James'in tecrübelerine yaptığı göndermeler Shakespeare'in *Macbeth* ve kral arasında bağlantı kurduğunu göstermektedir. Bu kapsamda "Shakespeare *Macbeth*'i Kral VI(I). James'e ithaf olarak yazmış olabilir mi?" sorusunun akla gelmesi kaçınılmazdır. Bu makale, Henry N. Paul'un *The Royal Play of Macbeth* başlıklı çalışmasının içeriğinden bağımsız olarak, söz konusu soruya yanıt aramayı amaçlamaktadır. Makalenin ilk bölümünde *Macbeth* kaleme alındığında İngiltere'deki koşullar ve *Macbeth*'in içeriği hakkında bilgi verilecektir; bu bölümde eserin VI(I). James ile ilgili kısımlarına atıf yapılacaktır. Makalenin ikinci bölümünde ise İngiltere'de ve Avrupa'nın diğer bölgelerinde cadı avında artış yaşanırken, VI(I). James'in cadılığa dair görüş ve tecrübelerinin Shakespeare'i nasıl etkilemiş olduğu *Macbeth*'in içeriği ışığında tartışılacaktır.

¹ Bu makalede kullanılan *Macbeth* yayınları: William Shakespeare (2005), *Macbeth*, Great Britain: Wordsworth Classics ve William Shakespeare (2019), *Macbeth*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

² James İskoçya tahtına VI. James olarak çıkmıştır; İngiltere tahtına ise I. James olarak oturmuştur. James İskoçlar için VI., İngilizler için de I. James olduğundan, bu makalenin tamamında VI(I). James olarak geçecektir.

***Macbeth*'in Kaleme Alındığı Koşullar ve Eserin Kral VI(I). James İle İlgisi**

Shakespeare'in *Macbeth*'i kaleme aldığı tarih net olarak tespit edilemese de, *Macbeth*'in İskoçya Kralı VI. James'in 1603 yılında İngiltere tahtına çıkışından sonra yazıldığı bilinmektedir. *Macbeth*'in Danimarka Kralı Christian'ın 1606'da Londra'ya ziyareti esnasında her iki kralın huzurunda sahnelenmek amacıyla yazılmış olduğu yönündeki bilgiler dikkate alınır, eser kuvvetle muhtemel en geç 1606 yılında kaleme alınmıştır.

1603 yılı İngiltere ve İskoçya tarihi açısından bir dönüm noktasıdır; zira İskoçya'nın Stuart hanedanlığı mensubu Kralı VI. James'in İngiltere tahtına çıkmasıyla yüzyıllardır çatışma içinde olan iki devletin taçları birleşmiştir. Kraliçe I. Elizabeth'in çocuk sahibi olmaması, üstelik veraset meselesinin tartışılmasını da istememesi nedeniyle veliahtın isminin netleşmemesi İngiltere'de Elizabeth sonrası taht krizi ve kaos riski korkusu oluşturmuştu. Taht üzerindeki hakkın soy ile meşrulaştığı İngiltere'de I. Elizabeth'in çocuğu olmamasına ve veliahtın ismi resmen belirlenmemesine rağmen, Tudor hanedanlığının kurucusu VII. Henry'nin büyük torunu olan ve İskoçya tahtında oturan VI. James'in İngiltere tahtının meşru varisi olduğu biliniyordu. I. Elizabeth'in İskoçya Kralı VI. James'i resmen veliaht olarak belirlememiş olmasının nedeni tahtın James'in hakkı olduğu gerçeğini kabul etmemesi değil, Kurland'ın (1994: 281-282) belirttiği üzere böylesine bir açıklamanın James'i İngiltere tahtını zamansızca ve zorla ele geçirmeye yönlendirme riski idi. Üstelik I. Elizabeth İskoçya Kraliçesi Mary Stuart'ın idam edildiği 1587 yılından önce James'i veliahtı olarak açıklayamazdı; zira James'in İngiltere tahtı üzerindeki hakkını resmen kabul etmek annesi Mary Stuart'ın da taht üzerindeki hakkını kabul etmek anlamı taşırdı; bu da İngiltere tahtının meşru sahibi olarak Elizabeth'i değil de Mary Stuart'ı gören Katoliklerin eline koz vermek olurdu. I. Elizabeth tarafından veliaht olarak belirlenmemiş olsa da, İngiltere tahtının doğum hakkı olduğuna inanan James (Williams 1982: 18) günün birinde İngiltere tahtına oturmayı bekliyordu. Hatta James'in en büyük amacının İngiltere tahtına çıkmak olduğu (Mackie 1924: 267) ve bunun için gerekirse şiddete başvurmaktan kaçınmayacağı yönündeki görüşler de bu açıdan dikkat çekicidir (Kurland 1994: 282-283).

24 Mart 1603 tarihinde İskoçya Kralı VI. James'in İngiltere tahtına çıkışının ilanı (*Accession Proclamation*) James'in I. Elizabeth'ten sonraki hükümdar olduğunun ilk resmi açıklaması olmuştur (Richards 2002: 518). Ülkede İskoçlara karşı korku ve tepki olsa da, James'in tahta çıkışı İngilizler için, veraset sorununun barışçıl çözümü anlamı taşımış; kendi krallarını İngiltere tahtında gören İskoçlar için de, her ne kadar

kralları tarafından ihmal edilecekleri korkusu yaratsa da, gurur kaynağı olmuştur (Wormald 1983: 189-190). Üstelik İngiltere'de tahta Protestan bir kralın çıkması Protestan reformasyon sürecinin garantisi açısından, kralın evli ve çocuklu olması da gelecekte olası bir veraset krizi riskini bertaraf etmesi açısından genel bir memnuniyet ortamı yaratmıştır. Katoliklerin bir kısmı ise James'e, I. Elizabeth'in onayıyla idam edilen annesi Katolik Kraliçe Mary Stuart'tan dolayı sempati besliyordu, bundan başka James'in Katolik bir kraliçenin oğlu olarak Katolıklara karşı hoşgörüyü dayanan bir politika izleyeceğini düşünmüş olmaları da bu sempatinin muhtemel sebebidir. Ayrıca James İngiltere tahtına çıktığında taçlarının birleştiği İngiltere'nin ve İskoçya'nın bir devlet çatısı altında resmen birleşme konusu da gündeme alınmıştır (Alker vd. 2007: 380).

Dolayısıyla Shakespeare *Macbeth*'i İskoç kralın İngiltere tahtına çıkması gibi tarihi bir olay sonrasında kaleme almıştır. Shakespeare'in bu tarihi olaydan kişisel olarak memnun olup olmadığı bilinemez; ancak I. Elizabeth'ten başka bir monarkın hükümdarlığını tecrübe etmemiş, üstelik eserlerinde tarihi olayları ve hükümdarları konu almayı tercih eden Shakespeare'in (Desmet 2000: 111-114) İngiltere tahtına İskoç kralın çıkmasını önemsememiş olması da beklenmemelidir.

Macbeth, konusu İskoçya'da geçen, karakterleri İskoç olan İskoçya tarihine ilişkin bir eserdir. İskoç beyi Macbeth'in tahta çıkışını, ülkeyi zorbaca yönetmesini, nihayetinde tahtın meşru varisi Malcolm ve destekçileri tarafından İngiltere'nin de yardımıyla tahtan indirilişini anlatır. Bir İskoç hikayesi olan *Macbeth*'in İngiltere tahtına İskoç kralın çıkması sonrası yazılmış olması, yani zamanlaması eserin Kral VI(I). James'e ithaf olduğu yönündeki argümanın asıl kaynağını oluşturmaktadır.

Macbeth'in zamanlamasının yanı sıra içeriği de bu argümanı güçlendirecek unsurlar içermektedir. Eser M.S. 1040-1057 yılları arasında İskoçya'da hüküm sürmüş olan Kral Macbeth'in ismini taşımaktadır; bu durum Shakespeare'in eserini yazarken Kral Macbeth'in hayatından esinlendiği yönündeki görüşe kaynaklık etmektedir. Oysa Kral Macbeth'in hayatı ile Shakespeare'in eserinin baş karakteri Macbeth'in hikayesi çeşitli açılardan farklılık göstermektedir. Birincisi, Kral Macbeth Shakespeare'in eserinde olduğu gibi şatosunda misafir olan Kral Duncan'a kumpas kurmaz. Kral Macbeth tahtı Kral Duncan'ın elinden alabilmek adına savaşır ve Duncan savaşta ölür (Broun ty:20 ve Wortham 1996: 113). Kral Macbeth ve eserdeki Macbeth arasındaki ortak nokta tahta şiddet içerikli bir olay neticesinde çıkmış olmalarıdır. Bu açıdan Shakespeare çoğu kralın güç kullanmak suretiyle tahta çıktığı 11. yüzyıl İskoçyası'nın gerçeğini yansıtmaktadır. İkincisi, eserdeki Macbeth İskoçya'yı zorbaca

yönetmektedir; oysa Kral Macbeth'in ülkeyi zorbaca yönettiğine dair hiçbir bilgi yoktur. Kral Macbeth'in refah ve huzur içinde bir İskoçya yaratmış olduğu yönündeki görüşler de Macbeth'in 1050 yılında Roma'ya aylarca süren bir yolculuk yapmış olmasına dayandırılmaktadır (McLuskie 2001: 293). Zira İskoçya istikrarsız olsaydı, kaos içinde bulunsaydı ve Kral Macbeth tahtını güvende hissetmiyor olsaydı kuvvetle muhtemel böyle uzun bir yolculuğa çıkamazdı. Üçüncüsü, eserdeki Macbeth ile Kral Macbeth'in sonları da farklılaşmaktadır. Eserde Macbeth İskoç beyi Macduff tarafından öldürülür; Kral Macbeth ise selefi Kral Duncan'ın oğlu Malcolm ile savaşırken ölür (Britannica-Macbeth: Britannica-Malcolm III Canmore). Eser ile gerçek arasındaki ortak nokta Kral Duncan'ın oğlu Malcolm'un, Macbeth'e karşı İngiltere kralı tarafından desteklenmiş olmasıdır.

Kral Macbeth'in hayatı ile eserdeki Macbeth'in hikayesi arasındaki bu farklılıklar eserin James'e ithaf edilip edilmediği konusu açısından önem taşımaktadır. Zira Shakespeare'in Kral Macbeth'den farklı şekilde yarattığı Macbeth karakteri İskoçya tahtını gasp eden, İskoçya'da düzeni bozan, liderlik vasfı bulunmayan kötü kral karakteridir (Berger Jr. 1980: 1; Firkins 1910: 423); dolayısıyla İskoçya'nın krallarından birinin gerçekte olduğundan farklı ve olumsuz şekilde tasvir edilmesinin VI(I). James'i memnun etmeyeceği açıktır. Ayrıca Shakespeare'in Macbeth karakteri üzerinden İngiltere'de yaygın olan "barbar", "vefasız" İskoç imajını onayladığı ve iki devletin resmen birleşmesinin görüşüldüğü dönemde bu birleşmenin ancak İskoçya'nın İngiltere'ye tabi olması suretiyle gerçekleşebileceği mesajını verdiği yönündeki görüş çerçevesinde de (Alker ve Nelson 2007: 380-382), *Macbeth*'in James'e ithaf olarak yazılmış olamayacağı ileri sürülebilir. Shakespeare'in Macbeth karakteri üzerinden İngiltere'de yaygın olan negatif İskoç imajını onaylamak, İskoçya'ya meşru yönetimin ancak İngiltere'nin desteğiyle sağlanabileceği ya da İskoçya'nın İngiltere'ye bağlanması gerektiği mesajlarını vermek gibi amaçlarının olup olmadığı net olarak bilinemeyecek olmasına rağmen, günümüzde bile *Macbeth* İskoç tarihini yanlış tanıttığı, İskoç kahramanları küçük düşürdüğü ve İskoçya'ya meşru yönetimin ancak İngiltere tarafından getirilebileceği izlenimi yarattığı gerekçesi ile eleştirilere konu olmaktadır (McLuskie 2001: 293).

Shakespeare'in çizdiği Macbeth karakterinin eseri James'e ithafa dönüştürecek bir yönü bulunmamaktadır ama eseri James'e ithafa dönüştüren de Macbeth karakteri ve bu karakterin eylemleri değil Banquo karakteri ve bu karakterin özellikleridir. Zira VI(I). James'in mensubu olduğu Stuart hanedanlığının Banquo'nun soyundan geldiğine inanılmaktadır (Brown 1927: 265-279).

Eserin 1. Perde 3. Sahnesinde Macbeth cadılarla karşılaştığında ve cadılar Macbeth'e kral olacağı kehanetinde bulunduğunda, Macbeth'in yanındaki isim Banquo'dur. Banquo Macbeth'e kral olacağını söyleyen cadılardan kendisi için de kehanette bulunmalarını ister.

Birinci cadı: Macbeth'ten hem küçük hem büyük
İkinci cadı : Daha talihli ve talihsiz
Üçüncü cadı: Çocukların kral olacak ama sen değil

yanıtını verir; bu kehanet nedeniyle Macbeth kral olduğunda tahtını güvende hissetmeyecektir. Macbeth “kral olmak bir şey değil, asıl önemlisi güvende olmak” sözlerinde ifadesini bulduğu üzere tahtını koruyabilmek adına düşman olarak tanımladığı Banquo'yu öldürtür; sonrasında Banquo'nun hayaleti Macbeth'i rahat bırakmayacaktır. Eserde Banquo'ya atfedilen iki özellik dikkat çekmektedir. Birincisi, Banquo cadıların kehanetine, yani kendi soyundan gelenlerin kral olacağına inanmaktadır. Bu nedenle 3. Perde 1. Sahnede Banquo

Hepsine kavuştun şimdi
Kral, Cawdor, Glamis, hepsine;
Tıpkı cadıların dediği gibi. Sanırım
İğrenç bir oyun oynadın bu uğurda.
Ama yine de onların dediğine bakılırsa
Bu ikbal senin çocuklarına kalmayacak
Pek çok kralın kökü ve babası ben olacağım senin yerine

sözleriyle adeta Macbeth'e meydan okumaktadır. İkincisi, tahtı gasp eden Macbeth'in aksine Banquo “onur kazanayım derken, onurumdan olmamayım; vicdanım temiz, sadakat duygum lekesiz kalsın da” diyen meşru krala bağlı bir karakterdir. Shakespeare'in tarihi konu alan eserlerinde başvurduğu kaynak olan Holinshed kroniklerine göre (Brown 1927: 266; Law 1952: 35-41) Banquo Kral Duncan'a karşı Macbeth ile iş birliği yapmış iken (Whitaker 1965: 312), eserdeki Banquo krala karşı kumpasında Macbeth'in yanında olmayan, bu kumpas karşısında “bu alçakça ihanetin ardındaki karanlık amaçlara karşı çarpışmaya hazırım” diyen bir karakterdir. Macbeth 3. Perde 1. Sahneden Banquo için şunları söylemektedir:

Bu Banquo çok korkutuyor bizi.
Adamdaki kral tavrı ve egemenlik ifadesi
İnsanı ürkütüyor. Çok cüretli biri;
Ayrıca, o gözüpek kişiliği yanında,
Akli da cesaretine yön veriyor
Ve kendini korumasını sağlıyor.
Şu anda beni korkutan tek kişi o.
Onun yanında kendimi tutuk hissediyorum

Eserde Shakespeare Banquo'ya yönelik iltifatlarla (Henneberger 1946: 21) bu karakteri övmekte, yüceltmektedir. VI(I). James'in mensubu olduğu Stuart

hanedanlığının kökeninin Banquo'ya dayandığına inanıldığına göre, Shakespeare'in övgüleri dolaylı olarak Stuart hanedanlığına ve bu hanedanlığın mensubu VI(I). James'e gitmektedir; bu durum eserin krala ithaf olduğu yönündeki argümanı destekleyici unsurdur. Diğer taraftan Stuart hanedanlığının İskoçya'da tacın güç kullanılarak el değiştirdiği döneme son vermekle ve tahtın en büyük erkek çocuğa geçmesini ifade eden *primogeniture* uygulamasını yerleştirmekle gurur duyduğu bilindiğinden (Wortham 1996: 111), eserde Macbeth'in tahtı gasp etmesine rağmen neticede tahtın bir mücadele süreci sonucu meşru veliaht Malcolm'a geçmiş olması, Shakespeare'in zımnen de olsa Stuart hanedanlığının bu gurur kaynağına atıf yapması olarak görülebilir.

Kısaca *Macbeth*'i VI(I). James'e ithafa dönüştüren unsur Macbeth karakteri değil, Banquo karakteridir; ancak Banquo karakteri üzerinde yapılan üç farklı okuma eserin VI(I). James'e ithaf olamayacağını düşünülmesine kaynaklık edebilir. Birincisi, Banquo'nun Kral Duncan'a bağlı bir soylu olarak değil de Macbeth'in suçunun sessiz ortağı olarak okunmasıdır (Henneberger 1946: 18); zira Banquo Macbeth'in hain planlarına engel olmamıştır. İkincisi, Banquo'nun Macbeth gibi Kral Duncan'ı öldürme isteği duyduğuna yönelik okumadır; bu okuma Banquo'nun 2. Perde 1. Sahnedeki sözlerine dayandırılmaktadır.

Al şu kılıcı. Gökyüzünde tasarruf var.
Bütün mumları söndürmüşler. Şunu da al.
Göz kapaklarım kurşun gibi,
Ama uyumak da istemiyorum. Yarabbi,
Rüyamda kötü düşüncelerden esirge beni.

Üçüncüsü, Banquo'nun cadılarla ilk karşılaştığında onları hayal gücünün ürünü olarak değerlendirdiğine yönelik okumadır (Henneberger 1946: 19); Banquo 1. Perde 3. Sahnede cadılara “doğru söyleyin hayalî yaratıklar mısınız, yoksa görüldüğünüz gibi insan mı?” demekte; yine aynı sahnede Macbeth'e “Bu sözünü ettiğimiz şeyler gerçekten burada mıydı?” diye sormaktadır. Bu okuma VI(I). James'in cadılara ve cadıların faaliyetlerinin gerçek olduğuna inanan bir hükümdar olması açısından önemlidir, zira burada cadıların mevcudiyeti hususunda VI(I). James ile aynı fikirde olmayan bir Banquo karakteri çıkmaktadır.

Ancak bu okumaların Shakespeare'in Banquo karakteri üzerinden V(I). James'e iltifat etmek gibi bir niyeti olmadığı sonucuna varılabilmesi için yeterli olup olmadığı tartışmaya açıktır; zira eser açıkça Shakespeare'in VI(I). James'i memnun etme çabasını sergilemektedir; bu çaba 4. Perde 1. Sahnede cadılarla bir arada olan

Macbeth'in sözleri aracılığıyla sadece James'in soyuna değil doğrudan James'e yapılan atıf ile de kendini göstermektedir. Macbeth bu sahnede şöyle demektedir:

Üçüncü de aynı birinci!
Siz cadılar, pis acuzeler!
Bunu niye gösteriyorsunuz bana?
Bu da dördüncü! Gözlerim acıyor!
Bu geçit alayı kıyamete kadar uzayacak galiba!
İşte bir tane daha! Bu da yedinci mi?
Bakmıyorum artık; ama işte sekizincisi;
Elindeki aynada daha bir sürü görünüyor.
Birinin ellerinde iki küre, üç de asa var.
Korkunç bir görünüm bu!
Üstelik de doğru olmalı; kanlı suratıyla Banquo
Bana gülüyor ve 'Benim soyum' diyor.

Macbeth bu sahnede Banquo'nun "benim soyum" dediği Stuart hanedanlığının krallarının görüntülerini görmektedir. "İşte sekizincisi" dediği ve elinde iki küre ve üç asa tutan Kral VI(I). James'dir. James Stuart hanedanlığının dokuzuncu hükümdarı ve sekizinci kraldır; elinde tuttuğu iki kürenin İngiltere ve İskoçya'yı, üç asanın ise İngiltere, İskoçya ve İrlanda'yı ya da Galler'i temsil ettiği düşünülmektedir (Lyle 1977: 516-519).

Kısaca Shakespeare'nin *Macbeth*'i VI(I). James'e ithaf ettiği yönündeki argüman, bir İskoç hikayesi olan eserin İskoç kralın İngiltere tahtına çıkışından sonra yazılmasına ve eserde James'in atası olduğuna inanılan Banquo'ya ve bizzat James'e yapılan göndermelere dayandırılabilir.

Macbeth Üzerinde Kral VI(I). James'in Etkisi

Shakespeare'in eserlerini kaleme aldığı dönem Avrupa'da cadı avının yaygınlaşmış olduğu dönemdir (Ben-Yehuda 1980:1-31). İngiltere'de cadı avı Avrupa'nın diğer bölgelerinde olduğu kadar yaygın olmasa da, bu dönemde İngiltere'de de cadı avında artış gözlemlenmiş, cadılıkla mücadele için özel yasal düzenlemeler yapılmıştır. Kraliçe I. Elizabeth döneminde, 1563 yılında yapılan bir düzenleme ile hangi sihir, büyü faaliyetlerinin hangi cezaları gerektirdiği belirlenmiştir (De Angelis 2019: 1-5). Kral VI. James'in İngiltere tahtına çıkmasından hemen sonra 1604 yılında yapılan ve 1736 yılına kadar yürürlükte kalacak olan yeni bir yasal düzenleme ile cadılar şeytanın yaratıkları olarak tanımlanırken, cadılık ölüm cezası gerektiren suç olarak belirlenmiştir (Vanysacker 2010: 698). Bu düzenleme VI(I). James'in cadılıkla mücadele konusunda İskoçya'da sürdürdüğü kararlılığını İngiltere'ye de taşımak istemesi olarak değerlendirilebilir. *Macbeth*'de olaylar Macbeth ve Banquo'nun cadılarla karşılaşmasıyla başlar ve eserin tamamı cadıların habis varlıkları ile insan

üzerindeki olumsuz etkileri ile doludur (Curry 1933: 425). Cadılar Macbeth'i "selam sana Macbeth! selam, geleceğin Kralı!" diye selamlayarak Macbeth'e kral olacağı kehanetinde bulunur. Cadılara "bana da söyleyin" diyerek kendisi hakkında da kehanette bulunmalarını isteyen Banquo'ya da cadılar "çocukların kral olacak, ama sen değil" yanıtını verir. Eserin ilerleyen sahnelerinde yaşananlara cadıların bu kehanetleri kaynaklık edecektir. *Macbeth*'in çıkışı noktası cadılardır ve bu durum Shakespeare'in *Macbeth*'i yazarken cadı avının yaygınlaşmış olduğu genel koşullardan etkilendiğine işaret etmektedir.

Shakespeare'in etkisi altında olduğu başka bir faktör daha vardır; bu VI(I). James'in cadılar konusunda düşünce ve tecrübeleridir. V(I). James cadılık konusunu özel ilgi alanı hâline getirmiş, cadılık üzerine bir hükümdar tarafından kaleme alınan tek eser olan *Daemonologie*'e imza atmış isimdir (Mack 2009: 189); *Daemonologie* İskoçya'da 1597, İngiltere'de James'in İngiltere tahtına çıktığı yıl olan 1603'de yayınlanmıştır. Robbins (1963:546) *Daemonologie*'in yayını sonrası gerçekleştirilen cadı davalarında kaynak olarak kullanıldığına dikkat çekmektedir. *Daemonologie*'de büyü, sihir, büyücülük, cadılık ve insanlara musallat olan kötücül varlıkları ele alan ve cadıları şeytanlaştıran (Shearer 2016) VI(I). James'in amacı, kendi inançları doğrultusunda, halkını da cadıların mevcut ve doğaüstü kötücül güçlerinin gerçek olduğuna ikna etmektir. Üstelik James cadılığı din karşıtlığı ve sapkınlık olarak nitelendirdiğinden, cadılar ve cadılık faaliyetleri ile mücadele etmeyi de Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri olan kralların sorumluluğu olarak görmektedir (Burges 1992: 837; Spoto 2010:55).

VI(I). James'in cadılık konusuna ve cadı avına ilgi duymasının nedenleri hem Katolik-Protestan kutuplaşmasının şekillendirdiği dinî koşullarda hem de kişisel tecrübelerinde aranmalıdır. James 1566 yılında Katolik bir kraliçeden Protestan reformasyon süreci içindeki bir ülkede dünyaya gelmiş; Protestan soylular tarafından Protestan olarak yetiştirilmiştir. 1517 yılında Alman rahip Martin Luther'in 95 Tez'ini açıklamasıyla Kıta Avrupası'nda başlayan Protestan reformasyon hareketi, ticari faaliyetleri Kıta Avrupası'nın Protestan bölgelerinde yoğunlaşan İskoç tüccarlar aracılığıyla ve Protestan propagandanın ülke geneline yayılmasını kolaylaştıran matbaanın icadı sayesinde İskoçya'ya ulaşmıştır (Reid 1947: 140). 1560'lı yıllara gelindiğinde Reformasyon Parlamentosu İskoçya'da Katolik ibadeti yasaklamış, Papanın İskoçya üzerinde herhangi bir yetkisi olmadığını açıklayarak İskoçya ve Katolik Kilisesi arasındaki bağı koparmıştır. Katolik-Protestan ekseninde kutuplaşmanın olduğu her Avrupa ülkesinde olduğu gibi İskoçya'da da cadılık

Protestanların ve Katoliklerin mücadelesinde suçlama aracı olmuş; cadı korkusu toplum içinde artarken cadı avları da yaygınlaşmıştır; zaten İskoç toplumu büyüye, büyücülere ve cadılara inancın yaygın olduğu bir toplumdur (Calhoun 1942: 184). Dolayısıyla böylesine bir ortamda yetişen VI(I). James'in cadılığa ve cadılara özel ilgisinin arka planını Katolik-Protestan kutuplaşmasının şekillendirdiği dini koşullar ve halk arasında cadı korkusunu artıran Protestan reformasyon süreci oluşturmaktadır.

VI(I). James'in İngiltere'de Kraliçe I. Elizabeth'i tahtından indirmeye yönelik Babington planına adı karışan annesi Mary Stuart'ın 8 Şubat 1587 tarihinde idam edilmesini karanlık ve şeytani güçlerle ilişkilendirmiş olabileceğine dair yorumlar mevcuttur ve bu yorumlarda kuvvetle muhtemel gerçeklik payı bulunmaktadır. Zira o dönemde Avrupa'da insanlar açıklayamadıkları olayları, başlarına gelen talihsizlikleri cadılara, büyüye bağlamaktadır (Hall 1985: 254); James de bir kraliçenin kuzeni olan bir başka kraliçenin onayıyla idam edilmesini açıklayamamış ve açıklayamadığı bu olayı cadıların faaliyetleri ile ilişkilendirmiş olabilir. Ayrıca James Danimarka Prensesi Anne ile evlenme sürecinde yaşadığı talihsizlikleri cadıların faaliyetlerine bağlamıştır. İskoçya'ya gelmek üzere yola çıkan Prenses Anne yakalandığı fırtına nedeniyle Norveç'te mahsur kalmıştır. Bu haber kendisine iletildiğinde James Anne'i İskoçya'ya getirmek amacıyla maiyetiyle birlikte denize açılmıştır. Cadılığa inancın yaygın olduğu Danimarka'da İskoçya'ya gitmek üzere denize açılan Prenses Anne'in fırtınaya yakalanmasının sorumlusu olarak cadılar gösterilmiştir (Melta 2018: 37). VI(I). James eşi ile İskoçya'ya dönerken tekrar fırtınaya yakalanınca, sadece Danimarka'daki değil İskoçya'daki cadıların da kendisi ve eşi aleyhine faaliyette bulduklarına inanmıştır. VI(I). James İskoçya'ya döndüğünde fırtınaların sorumlusu olduğu düşünülen, sayılarının 70'i aştığı tahmin edilen kişiler yargı önüne çıkarılmış, işkenceye maruz bırakılmış ve idam edilmiştir. Bu olay tarihe North Berwick cadı mahkemeleri olarak geçmiştir. VI(I). James'in *Daemonologie* adlı eserinin temelini de North Berwick cadı mahkemelerinin oluşturduğu ileri sürülmektedir (Newton 2002:274). İskoçya'da cadı avına başlayan James İngiltere tahtına çıktıktan sonra, İngiltere'de cadılık ile daha etkin mücadele etmek amacıyla 1604 tarihli cadılık yasası (*The Witchcraft Act*) yürürlüğe sokulmuştur. VI(I). James İskoçya'da ve İngiltere'de cadı korkusundaki ve cadı avlarındaki artışın arkasındaki itici güç hâline gelmiştir.

Macbeth'de yer alan bazı sahneler cadılarla mücadeleyi sorumluluk olarak üstlenen "cadı avcısı kralın" tecrübelerine ve cadılara dair düşüncelerine atıf yapmaktadır.

Banquo 1. Perde 3. Sahnede

Ama benimle konuşmuyorsunuz.
Zamanın tohumlarına bakıp anlayabiliyorsanız,
Hangi tane büyüyecek, hangisi kalacak;
Bana da söyleyin o zaman.
Ne lütuf istiyorum sizden,
Ne de korkuyorum nefretinizden.

demekte; 3. Perde 1. Sahnede de Macbeth'e

Eğer cadıların sözlerinde doğruluk payı varsa Macbeth,
-ki senin durumunda bu öyle çıktı-
Kehanetleri niye bende tutmasın
Benim umutlarım da niye gerçek olmasın?

diyerek seslenmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere Banquo'nun "doğru söyleyin, hayali yaratıklar mısınız, yoksa görüldüğünüz gibi insan mı?" sözleri Banquo'nun cadılık konusunda şüpheli olduğu yönündeki görüşe kaynaklık edebilse de (Nagarajan 1956:373), Banquo'nun ağzından dökülen yukarıdaki sözler onun cadılara ve cadıların kehanetlerine inandığını göstermektedir. Ayrıca Banquo'nun cadılar hakkında kullandığı "Ne? Şeytanın sözü doğru çıkıyor galiba!" ve "karanlığın temsilcileri" ifadeleri cadıları şeytanlaştıran, kötülükle özdeşleştiren ve İngiltere'de yaygın olmasa da Kıta Avrupası ve İskoçya'da yaygın olan, James'in de benimsediği cadı algısını yansıtmaktadır. Bu açıdan Banquo karakteri adeta VI(I). James'in cadılığa dair görüşlerine ayna tutmaktadır.

Shakespeare ayrıca eserin 1. Perde 3. Sahnesinde birinci cadının yaptığı konuşma üzerinden VI(I). James'in Prenses Anne ile evliliğinin gerçekleşmesi sürecinde yaşadıklarına gönderme yapmaktadır; zira cadıların doğayı kontrol etme güçleri olduğuna inanan kral hem eşinin hem de kendisinin yakalandığı fırtınalara, yukarıda da belirtildiği üzere, cadıların sebep olduğunu düşünmüştür. Bu sahnede cadı,

Kalanlar da bende zaten
Hangi limana es desem rüzgar oraya eser,
Hangi yöne dön desem pusula o yöne döner.
Şaman gibi kurusun da akli başına gelsin;
Gece gündüz gözüne uyku girmesin.
İki gözünün kapağı da her zaman şiş kalsın;
Ömür boyu hep lanetli yaşasın.
Dokuz kere dokuz hafta dinlenemesin;
Sararsın solsun, bitsin tükensin.
Gemisi kaybolmasın kaybolmaya;
Ama fırtınada sürüklensin ordan oraya.
Bakın ne var bende

demektedir. 4. Perde 1. Sahnede de Macbeth cadılara şöyle seslenmektedir;

Bilginizin kaynağı her neyse,
 Sanatınız adına cevap istiyorum sizden:
 İster rüzgarları çözüp salverin,
 Varsın kiliselere saldırsınlar
 İster köpük köpük dalgalar
 Gemileri yutup yok etsin.
 Olgun başaklar yere yapışsın,
 Ağaçlar köklerinden sökülsün,
 Kuleler muhafızların tepesine devrilsin;
 Şatolar, piramitler temellerine eğilsin,
 Doğa'nın tüm tohumları birbirine karışsın,
 Yıkılacak, yok olacak şey kalmasın;
 Siz yeter ki cevap verin soruma.

Bu sözler VI(I). James'in cadılar ile ilişkilendirdiği tecrübelerinin Shakespeare'i etkilemiş olduğunun göstergesidir ve Kuzey Avrupa'da ve İskoçya'da yaygın olan fırtına çıkarabilen, gemi batırabilen, kısaca doğayı kontrol edebilen cadı imajını yansıtmaktadır (Carthaigh 1992/1993: 267-286). İngiltere'de cadıların doğayı kontrol edebildiğine dair inanç yaygın olmadığından, bu açıdan Shakespeare'in cadıları İngiliz olmaktan çok kuzeylidir (Floyd Wilson 2006: 148); İskoç'tur.

Macbeth Shakespeare'in bizzat kendisinin cadılara inanıp inanmadığı konusunda bir sonuca varmamızı sağlamamaktadır; ancak Shakespeare'in *Macbeth*'de cadılara atfettiği rol ve cadıların söylemleri VI(I). James'in cadılara dair inançlarını, görüşlerini ve tecrübelerini yansıtmak suretiyle kralın Shakespeare üzerindeki etkisini göstermektedir.

Sonuç

İngilizler açısından İskoç Kral James'in İngiltere tahtına çıkışı veraset sorununun barışçıl çözümü anlamı taşımış; kralın evli ve çocuklu olması gelecekte olası bir veraset krizini bertaraf etmesi ve Protestan olması da Protestan reformasyon sürecinin garantisi açılarından genel bir memnuniyet ortamı yaratmıştır. Shakespeare *Macbeth* adlı eserini bu genel memnuniyet ortamında ve taçlarının birleştiği İngiltere ve İskoçya'nın resmen birleşmesinin gündemde olduğu koşullarda kaleme almıştır. *Macbeth* ayrıca İngiltere'de, İskoçya'da ve Kıta Avrupası'nda cadı avında artış yaşandığı, cadı korkusunun yaygınlaştığı koşullarda ve İngiltere tahtında da "cadı avcısı kral" oturmakta iken yazılmıştır.

Macbeth'in zamanlaması, içeriği, karakterleri ve olay kurgusu Shakespeare'in eserini İskoç Kral James'e ithaf olarak ve James'in tecrübelerinin, inanç ve düşüncelerinin etkisi altında yazmış olduğunu göstermektedir. *Macbeth* konusu İskoçya'da geçen ve karakterlerinin İskoç olduğu, İskoçya tarihi ile ilgili bir eserdir; böylesine bir eserin

İngiltere tahtına İskoç kralın çıkması sonrası yazılması tesadüf olmasa gerektir. Eserde tahtı gasp eden ve İskoçya'yı zorbaca yöneten Macbeth karakterinin Kral VI(I). James'i hoşnut etmeyeceği düşünülebilirse de Shakespeare Macbeth karakteri üzerinden değil Banquo karakteri üzerinden VI(I). James'e ithafta bulunmaktadır; zira Banquo'nun VI(I). James'in atası olduğuna, Stuart hanedanlığının kökeninin Banquo'ya dayandığına inanılmaktadır. Bir bakıma Shakespeare Banquo üzerinden VI(I). James'e iltifatta bulunmaktadır; üstelik eserde James'e doğrudan da atıf yapılmaktadır.

Ayrıca *Macbeth*'de olaylar Macbeth ve Banquo'nun üç cadı ile karşılaşmaları ile başlar ve müteakip yaşananlara kaynaklık eden de cadıların kehanetleridir. Eserin tamamı cadıların habis varlıkları ve insan üzerindeki olumsuz etkileri ile doludur. Bu durum İngiltere'de ve Avrupa'nın diğer bölgelerinde cadı avının giderek artmasından kaynaklanan koşulların Shakespeare'i etkilediğine işaret etmektedir. Üstelik eserin cadıların yer aldığı sahnelerinde VI(I). James'in cadılarla ilgili tecrübelerine atıflar bulunmaktadır. Bu atıflar cadıların gerçek ve faaliyetlerinin sonuç ürettiğine inanan, cadılarla mücadeleyi bir hükümdarın sorumluluğu olarak gören ve yaşadığı talihsizlikleri cadıların faaliyetlerine bağlayıp cadı avı başlatan Kral VI(I). James'in Shakespeare üzerindeki etkisinin göstergesidir.

Kaynakça

- Alker, Sharon ve Nelson, Holly Faith (2007), "Macbeth, The Jacobean Scot, and the Politics of Union", *Studies in English Literature, 1500-1900*, 47(2), 379-401.
- Bald, R.C. (1951), "Reviewed Work(s): The Royal Play of Macbeth: When, Why, and How It Was Written by Shakespeare by Henry N. Paul", *Shakespeare Quarterly*, 2(3), 257-259.
- Ben-Yehuda, Nachman (1980), "The European Witch Craze of the 14th to 17th Centuries: A Sociologist's Perspective", *American Journal of Sociology*, 86(1), 1-31.
- Berger, Jr., Harry (1980), "The Early Scenes of Macbeth: Preface to a New Interpretation", *ELH*, 47(1), 1-31.
- Britannica, "Macbeth", <https://www.britannica.com/biography/Macbeth-king-of-Scots> (Erişim:10.09.2021)
- Britannica, "Malcolm III Canmore", <https://www.britannica.com/biography/Malcolm-III-Canmore#ref284701> (Erişim:10.09.2021)
- Broun, Malcolm D. (t.y), "Macbeth, Kings of Scots, 1040-1057", <https://openjournals.library.sydney.edu.au/index.php/JSSSH/article/view/7175> (Erişim:10.09.2021)
- Brown, J.T.T (1927), "The Origin of the House of Stewart", *The Scottish Historical Review*, 24(96), 265-279.
- Burges, Glenn (1992), "The Divine Right of Kings Reconsidered", *The English Historical Review*, 107(425), 837-861
- Calhoun, Howell V. (1942), "James I and the Witch Scenes in Macbeth", *The Shakespeare Association Bulletin*, 17(4), 184-189.
- Carthaigh, Criostoir Mac (1992/1993), *The Ship-Sinking Witch: A Maritime Folk Legend from North-West Europe*, Paper Presented at the Nordic-Celtic Legend Symposium, 267-286.
- Curry, Walter Clyde (1933), "The Demonic Metaphysics of "Macbeth"", *Studies in Philology*, 30(3), 395-426.
- De Angelis, Lauren (2019), Witch Hunting 16th and 17th Century England, *The Histories*, 8(1), 1-10.
- Desmet, Christy (2000), "Reviewed Work(s):Shakespeare's Monarchies: Ruler and Subject in the Romances by Constance Jordan", *Comparative Drama*, 34(1), 111-114.

- Firkins, O.W. (1910), "The Character of Macbeth", *The Sewanee Review*, 18(4), 414-430.
- Floyd Wilson, Mary (2006), "English Epicures and Scottish Witches", *Shakespeare Quarterly*, 57(2),131-161.
- Hall, David. D. (1985), "Witchcraft and the Limits of Interpretation", *The New England Quarterly*, 58(2), 253-281.
- Henneberger, Olive (1946), "Banquo, Loyal Subject", *College English*, 8(1),18-22.
- Kurland, Stuart M. (1994), "Hamlet and Scottish Succession?", *Studies in English Literature, 1500-1900*, 34(2), 279-300.
- Law, Robert Adger (1952), "The Composition of "Macbeth" With Reference to Holinshed", *The University of Texas Studies in English*, 31, 35-41.
- Lyle E.B. (1977), "The 'Twofold Balls and Treble Scepters' in Macbeth", *Shakespeare Quarterly*, 28(4), 516-519.
- Mack, Elizabeth (2009), "The Malleus Maleficarum and King James:Defining Witchcraft", *Voces Novae: Chapman University Historical Review*, 1(1),181-204.
- Mackie, J.D. (1924), "The Secret Diplomacy of King James VI in Italy Prior to His Accession to the English Throne", *The Scottish Historical Review*, 21(84), 267-282.
- McLuskie, Kathleen (2001), "Reviewed Work(s): Macbeth: Man and Myth by Nick Aitchison", *Shakespeare Quarterly*, 52(2), 293-296.
- Melta, Stefano (2018/2019), *King James's Daemonologie: the evolution of the concept of witchcraft in Scotland*, Tesi di Laurea, Universita degli Studi di Padova.
- Nagarajan, S. (1956), "A Note on Banquo", *Shakespeare Quarterly*, 7(4), 371-376.
- Newton, John (2002), "Review article: Witches and Fairies in Early-Modern Scotland", *The Seventeenth Century*, 17(2), 273-278.
- Reid, W. Stanford (1947), "The Middle Class Factor in the Scottish Reformation", *Church History*, 16(3), 137-153.
- Richards, Judith M. (2002), "The English Accession of James VI: National Identity, Gender and the Personal Monarchy of England", *The English Historical Review*, 117(472), 513-535.
- Robbins, Rossell Hope (1963), "The Imposture of Witchcraft", *Folklore*, 74(4), 545-562.
- Shearer, Kelsee (2016), *King James' Daemonologie and Scottish Witchcraft Trials*, Central Washington University, All Master Theses.
- Spoto, Stephanie Irene (2010), "Jacobean Witchcraft and Feminine Power", *Pacific Coast Philology*, 45, 53-70.

- Vanysacker, Dries (2010), Reviewed Work(s): Witchcraft and the Act of 1604 (Studies in Medieval and Reformation Traditions 131) by John Newton and Jo Bath, *Church History and Religious Culture*, 90(4), 697-699.
- Whitaker, Virgil K. (1965), "In Search of Shakespeare's Journal", *Studies in English Literature, 1500-1900*, 5(2), 303-315.
- Williams, George Walton (1982), "Macbeth: King James's Play", *South Atlantic Review*, 47(2),12-21.
- Wilson, J. Dover (1952), "Reviewed Work(s): The Royal Play of Macbeth: When, Why, and How It Was Written by Shakespeare by Henry N. Paul", *The Review Of English Studies*, 3(12), 386-388.
- Wormald, Jenny (1983), "James VI and I: Two Kings or One?", *History*, 68(223),187-209.
- Wortham, Christopher (1996), "Shakespeare, James I and the Matter of Britain", *English: Journal of the English Association*, 45(182), 97-122.